

Tema 3. Marc legal en matèria penitenciària (I): les referències en la Constitució espanyola. La Llei orgànica general penitenciària. Referència a la normativa internacional en matèria penitenciària

Esquema

- I. La Constitució espanyola
- II. La Llei orgànica general penitenciària
- III. Referència a la normativa internacional en matèria penitenciària

I. La Constitució espanyola

La Constitució espanyola (CE) és la norma fonamental de l'ordenament de l'Estat. Va entrar en vigor el 29 de desembre de 1978 i, des d'aleshores, ha estat objecte de dues reformes (en data 28 d'agost de 1992 es va publicar al BOE la reforma de l'art. 13.2 CE i el 27 de setembre de 2011 es va publicar la reforma de l'art. 135 CE).

El text constitucional s'estructura en un preàmbul, 169 articles, 4 disposicions addicionals, 9 disposicions transitòries, 1 disposició derogatòria i 1 disposició final i el seu contingut es pot dividir en dues parts clarament diferenciades: una part dogmàtica i una part orgànica.

La part dogmàtica està configurada pel títol preliminar –que conté les grans definicions de l'essència mateixa de l'Estat, els principis bàsics de l'organització política i territorial, així com els valors superiors reconeguts– i pel títol I –que declara els drets fonamentals dels espanyols i les seves garanties de compliment i exercici, i defineix la política econòmica i social del Govern–, dins del qual la secció 1a, del capítol II (art. 15 a 29), estableix els drets i deures fonamentals i constitueix el nucli central de la declaració de drets, els quals gaudeixen del màxim nivell de protecció jurídica –per la seva vulneració es pot recórrer al recurs d'empara davant del Tribunal Constitucional–, i per als quals existeix una garantia afegida de reserva de llei orgànica per al seu desenvolupament normatiu.

La part orgànica està configurada pels títols II a X, en els quals s'organitza la divisió de poders de l'Estat –legislatiu, executiu i judicial–, es dissenya l'estructura territorial, es defineix la Corona, es regulen les funcions i la composició del Tribunal Constitucional i es defineixen els mecanismes de reforma constitucional.

La secció 1a, del capítol II de la CE (art. 15 a 29), estableix els drets i deures fonamentals i constitueix el nucli central de la declaració de drets continguda a la CE. D'entre tots, pel que respecta a l'àmbit penitenciari, cal referir-nos especialment a l'article 25, el qual diu textualment que:

«1. Ningú pot ser condemnat per accions o omissions que en el moment de produir-se no constitueixin delictes, falta o infracció administrativa, segons la legislació vigent en aquell moment.

2. Les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat restaran orientades vers la reeducació i la reinserció social i no podran consistir en treballs forçats. El condemnat que estigüés complint pena de presó gaudirà dels drets fonamentals d'aquest capítol, llevat d'aquells que es trobin limitats expressament pel contingut del veredictes condemnatori, pel sentit de la pena i per la llei penitenciària. En qualsevol cas, tindrà dret a un treball remunerat, als beneficis corresponents de la Seguretat Social, i a l'accés a la cultura i al desenvolupament integral de la personalitat.

3. L'Administració civil no podrà imposar sancions que directament o subsidiàriament impliquin privació de llibertat.»

L'article 25 CE té un contingut complex –en l'apartat 1 proclama el principi de legalitat, en l'apartat 2 regula aspectes relacionats amb persones que estan sotmeses a penes o mesures de seguretat privatives de llibertat i l'apartat 3 prohibeix a l'Administració civil imposar sancions que impliquin privació de llibertat–, en relació amb el qual s'ha pronunciat una nombrosa jurisprudència del Tribunal Constitucional (TC).

Així, malgrat que l'article 25 està ubicat dins del text constitucional en la secció dedicada als drets i deures fonamentals, d'acord amb la interpretació que ha fet la jurisprudència de l'Alt Tribunal, l'article 25.2 CE no conté un dret fonamental a la reeducació i a la reinserció, sinó un mandat al legislador per tal que orienti la política penitenciària envers la reeducació i reinserció social d'aquells a qui els ha estat imposada una pena privativa de llibertat i, per tant, en puritat, únicament els apartats 1 i 3 generen per si mateixos drets fonamentals.

En aquest sentit, és important referir-nos a la STC 229/2005, de 21 de novembre, en la qual el TC estableix que, quan l'article 25.2 CE al·ludeix a l'orientació de les penes privatives de llibertat, no conté un dret subjectiu, i encara menys un dret fonamental, susceptible de protecció per via d'empara, sinó tan sols un mandat del constituent al legislador i a l'Administració penitenciària per orientar l'execució de les penes privatives de llibertat.

Així doncs, d'acord amb el que s'ha exposat, podem afirmar que l'article 25.2 CE és el marc i el criteri que limita, orienta i presideix l'execució de les penes i de les mesures privatives de llibertat, però cal fer les consideracions següents:

- En relació amb el primer incís de l'article 25.2 CE **«les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat restaran orientades vers la reeducació i la reinserció social i no podran consistir en treballs forçats»**, en primer lloc, cal fer constar que, malgrat l'execució de les penes i les mesures de seguretat esmentades, ha de procurar, com a objectiu principal, la reeducació i la reinserció social de la persona sentenciada. El fet que no sigui possible o no s'aconsegueixi la reinserció –perquè el penat estigui ja reinserit o perquè no s'hagi aconseguit reinserir-lo– no determina la vulneració de cap dret fonamental.

- Així mateix, cal posar de manifest que la reeducació i la reinserció social no és l'única i exclusiva finalitat de les penes i de les mesures de seguretat privatives de llibertat. La finalitat de la pena rau en la prevenció del delicte, això és, a dissuadir l'autor de la comissió de futurs delictes, resultat que pot aconseguir-se per diferents vies. En concret, es distingeix entre una prevenció general i una prevenció especial. La prevenció general va dirigida a tota la societat per tal d'intimidat-la mitjançant el temor que infon la pena prevista per al delicte i la prevenció especial es dirigeix a l'autor individual d'un delicte, procurant mitjançant la pena la seva correcció i readaptació social.
- En aquest sentit, tal com assenyala el fonament jurídic quart de la STC 150/1991, de 4 de juliol, la CE no erigeix la prevenció especial com a única finalitat de la pena; ans al contrari, l'article 25.2 no s'oposa que altres objectius, entre els quals hi ha la prevenció general, constitueixin així mateix una finalitat legítima de la pena. La sentència fa referència al fet que l'alt tribunal ha afirmat reiteradament que l'article 25.2 conté un mandat dirigit al legislador penitenciari i a l'Administració per ell creada per orientar l'execució de les penes privatives de

llibertat, però no estableix que la reeducació i la reinserció social siguin les úniques finalitats legítimes de les penes privatives de llibertat.

- Finalment, el primer incís de l'article aquí esmentat assenyala que no es poden imposar treballs forçats. La història dels treballs forçats, plena d'abusos i calamitats, va portar el legislador constitucional a prohibir-los expressament, de cara a evitar qualsevol possibilitat d'interpretació que els fes possibles en el futur. El treball, que és una eina essencial de reinserció, ha de ser de caràcter voluntari.
- En relació amb el segon incís de l'article 25.2 CE («el condemnat que estigüés complint pena de presó gaudirà dels drets fonamentals d'aquest capítol, llevat d'aquells que es trobin limitats expressament pel contingut del veredict de condemnatòri, pel sentit de la pena i per la llei penitenciària»), això cal considerar-ho ampliable a la presó preventiva i a les mesures privatives de llibertat, i significa que l'únic dret del qual no gaudeixen les persones privades de llibertat és, precisament i exclusivament, la llibertat. Però els drets continguts al capítol II del títol I de la CE els conserven íntegrament, si bé limitats. Això és possible perquè en la sentència es pot determinar, a més de la privació de llibertat, la privació o limitació d'un dret; per exemple, el dret de sufragi passiu, el de comunicar-se amb la víctima o el de suspensió o càrrec públic. També perquè la privació de llibertat comporta ineludiblement la limitació d'altres drets, com el dret a l'elecció de residència, a la lliure circulació pel territori nacional o a la intimitat. Finalment, l'aplicació de l'ordenament penitenciari pot suposar limitacions en l'exercici dels drets; per exemple, l'aplicació de règims més rigorosos o de sancions disciplinàries o, per contra, sistemes de compliment molt més propers a la plena llibertat, com seria el dels penats en règim obert, que pernocten només a la presó i disposen dels caps de setmana.
- I, en relació amb el darrer paràgraf de l'article 25.2 CE, **«en qualsevol cas, [l'intern] tindrà dret a un treball remunerat, als beneficis corresponents de la Seguretat Social, i a l'accés a la cultura i al desenvolupament integral de la personalitat»**, cal fer constar que el dret a un treball remunerat i als beneficis de la Seguretat Social són els més difícils d'assolir; així, en una època en què tantes persones es troben en atur, és una quimera pretendre que tots els que es troben privats de llibertat tinguin accés al treball. El TC ha tingut ocasió de pronunciar-se sobre aquest tema, i ha declarat que «es tracta d'un dret d'aplicació progressiva, l'efectivitat del qual es troba condicionada als mitjans que estiguin a disposició de l'Administració en cada moment, sense que es pugui pretendre, conforme a la seva naturalesa, la seva total exigència de forma immediata» (STC 82/86, 2/87 i 172/89); així mateix, en relació amb la Seguretat Social, cal assenyalar que actualment tots els interns que treballen gaudeixen d'aquest benefici; finalment, pel que fa «a l'accés a la cultura i al desenvolupament integral de la personalitat», cal posar de manifest que aquest és un dret totalment vinculat al de la reeducació i la reinserció social.

II. La Llei orgànica general penitenciària

La Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP) regula l'execució de les penes i mesures de seguretat privatives de llibertat. Publicada al BOE de 5 d'octubre de 1979, la LOGP va entrar en vigor al cap de vint dies de la seva publicació.

Va ser la primera llei orgànica aprovada a l'Estat espanyol després de la promulgació de la CE, dada que fa palesa la importància que el Govern i les Corts espanyoles atribuïen al

problema de les presons, aleshores molt conflictives, amb unes condicions materials inhumanes i amb una normativa, el Reglament del Servei de Presons de 1956, obsoleta i sense cap control judicial.

El Govern i el legislador van afrontar el greu problema amb valentia, no de forma parcial o provisional, com hauria pogut ser el cas atesa la urgència de la situació, sinó elaborant una llei orgànica, la norma de més alt rang, avantguardista i que suposaria una reforma en profunditat del sistema penitenciari.

Per a la seva elaboració es van tenir en compte, com a fonts de dret internacional, les Regles mínimes per al tractament dels reclusos, elaborades en el Primer Congrés de les Nacions Unides sobre Prevenció del Delicte i Tractament del Delinqüent, celebrat a Ginebra el 1955; el Pacte Internacional de Drets civils i polítics de 1966, i altres normes internacionals sobre drets humans. I com a fonts de dret comparat van tenir en compte les lleis penitenciàries de països com Alemanya, Itàlia i Suècia.

L'exposició de motius del Projecte de llei (*Boletín Oficial de las Cortes*, núm. 148, de 15 de novembre de 1978) explica la concepció de política criminal que la informa i la ratifica i aclareix el sentit de la pena d'acord amb la CE, bo i dient que la finalitat fonamental que la doctrina i la legislació atribueixen en l'actualitat a les penes i mesures de privació de llibertat és la prevenció especial, entesa com a reeducació i reinserció social dels condemnats, sense perjudici de prestar l'atenció deguda a les finalitats d'advertiment i intimidació que la prevenció general demana.

En defensar en primer terme la finalitat resocialitzadora de la pena, la llei pretén significar que el penat no és un ésser eliminat de la societat, sinó una persona que continua formant-ne part, fins i tot com a membre actiu, si bé sotmès a un règim jurídic particular, motivat pel comportament antisocial anterior d'aquell i encaminat a preparar la seva tornada a la vida lliure en les millors condicions per exercir socialment la seva llibertat.

Els trets essencials de la LOGP, segons Garrido Guzmán, són els següents:

1. La finalitat fonamental de les penes i mesures de privació de llibertat és la reeducació i la reinserció social dels condemnats.
2. Consagració expressa del principi de legalitat en la fase d'execució.
3. L'intern conserva tots els drets reconeguts als ciutadans, amb excepció d'aquells dels quals n'estigui privat o limitat a causa del contingut de la pena imposada.
4. Constància de l'estatut jurídic de l'intern, amb enumeració detallada dels drets i deures recíprocs que corresponen a l'Administració penitenciària i als penats, units per una relació jurídica.
5. El principi de presumpció d'innocència ha de presidir el règim penitenciari dels preventius.
6. El tractament penitenciari, concebut com el conjunt d'activitats adreçades a la reeducació i la reinserció social dels condemnats, mitjançant la utilització dels mètodes científics adequats. El tractament ha de ser programat, individualitzat i voluntari, i s'estimula la col·laboració personal de l'intern en el marc d'un sistema penitenciari progressiu, dotat d'una flexibilitat que l'allunyi dels precedents clàssics, que s'aproxima a un «sistema d'individualització científica».

7. Supressió de l'uniforme penal. L'intern té dret a vestir la seva pròpia roba.
8. El treball dels interns s'equipara amb el treball en llibertat, té la consideració de dret i deure i constitueix un element fonamental del tractament.
9. El règim disciplinari dels establiments s'ha d'adreçar a garantir la seguretat i aconseguir una convivència ordenada. Les sancions més greus que estableix la Llei són les d'aïllament en cel·la fins a catorze dies, vint-i-un en cas de reincidència i quaranta-dos com a màxim per acumulació de sancions. Totes les sancions s'han d'imposar per l'òrgan col·legiat corresponent, prèvia audiència i defensa de l'infractor, que podrà interposar els recursos escaients.
10. Es pretén que el penat no sigui un exclòs de la societat, sinó una persona que en continuï formant part. Per això, s'atribueix gran importància a l'assistència social durant l'internament i postpenitenciària, per la qual cosa es crea la Comissió d'Assistència Social i el cos d'assistents socials al servei de l'Administració penitenciària com a elements clau de l'esmentada assistència.
11. Implantació de la figura del jutge de vigilància, de nova creació a l'ordenament espanyol, com a òrgan decisor que empara els drets dels interns.
12. Introducció dels permisos de sortida, que són de dues classes: de caràcter ordinari, de fins a set dies, i un total de trenta-sis o quaranta-vuit dies a l'any, segons es tracti de condemnats de segon o tercer grau, i de caràcter extraordinari, per a casos de mort o malaltia greu de familiars o persones íntimes vinculades als interns. Es preveuen també permisos de sortida per a interns preventius amb l'aprovació de l'autoritat judicial corresponent.
13. El problema de les relacions sexuals dels interns és resolt mitjançant una triple via. Per la potenciació del règim obert, que acollirà un nombre més gran d'interns que en etapes anteriors; pel sistema de permisos de sortida, regulat amb flexibilitat, i per les denominades «visites íntimes», que s'estableixen amb caràcter excepcional per als interns que no puguin obtenir permisos de sortida.

La LOGP es compon de 80 articles, dues disposicions transitòries i dues disposicions finals.

El títol preliminar (art. 1 a 6) estableix els principis fonamentals del sistema penitenciari, la finalitat de les institucions penitenciàries, el principi de legalitat i els drets i deures dels interns. Així, l'article 1 estableix que «les institucions penitenciàries regulades en aquesta Llei tenen com a finalitat primordial la reeducació i reinserció social dels sentenciats a penes i a mesures penals privatives de llibertat, així com la retenció i la custòdia dels detinguts, presos i penats. Igualment tenen a càrrec seu una tasca assistencial i d'ajuda per a interns i alliberats.»

El títol I –Dels establiments i dels mitjans materials (art. 7 a 14)– preveu i defineix els diferents tipus d'establiments penitenciaris necessaris i estableix els serveis i dependències que hauran de tenir aquests establiments; així, l'article 7 estableix que:

«Els establiments penitenciaris comprenen:

- a) Establiments de preventius.
- b) Establiments de compliment de penes.
- c) Establiments especials.»

D'acord amb l'article 8, «els establiments de preventius són centres destinats a la retenció i custòdia de detinguts i presos.»

Segons l'article 9:

«1. Els establiments de compliment són centres destinats a l'execució de les penes privatives de llibertat. S'organitzen separatament per a homes i dones i són de dues menes: de règim ordinari i obert.

2. Els joves han de complir separatament dels adults en establiments diferents o, si més no, en departaments separats.»

L'article 10 preveu que hi ha d'haver «establiments de compliment de règim tancat o departaments especials per als penats qualificats de perillositat extrema o per a casos d'inadaptació als règims ordinari i obert.»

El títol II –Del règim penitenciari (art. 14 a 58)– regula diversos aspectes de l'organització general del centre, treball, assistència sanitària, règim disciplinari, mitjans coercitius, recompenses, permisos de sortida, la informació que ha de rebre l'intern en el seu ingrés al centre i el sistema per presentar queixes i recursos, comunicacions i visites, assistència religiosa i instrucció i educació.

El títol III –Del tractament (art. 59 a 72)– defineix què s'entén per tractament penitenciari i els principis que han d'inspirar la intervenció; regula les tasques d'observació dels interns, la classificació inicial dels penats i les posteriors progressions o regressions en funció de la seva evolució en el tractament, i obliga que, un cop acabat el tractament o davant la pròxima llibertat de l'intern, s'emeti un informe de pronòstic final; així mateix, fa referència als equips tècnics dels centres. D'aquesta manera, l'article 59.1 diu que «el tractament penitenciari consisteix en el conjunt d'activitats directament dirigides a aconseguir la reeducació i la reinserció social dels penats.»

L'article 63 estableix que «per fer individual el tractament, després de l'observació adequada de cada penal, cal classificar-lo, i destinar-lo a l'establiment amb el règim adequat al tractament que se li hagi assenyalat.»

L'article 65.1 preveu que «l'evolució en el tractament determina una nova classificació de l'intern.»

En canvi, l'article 64.1 diu que «l'observació dels preventius s'ha de limitar a recollir tanta informació com sigui possible sobre cada un d'ells a través de les dades documentals i d'entrevistes, i mitjançant l'observació directa del comportament, i sobre aquestes bases cal establir la separació o la classificació interior en grups.»

El títol IV –De l'assistència postpenitenciària (art. 73 a 75)– regula l'assistència social que cal prestar als interns, als alliberats condicionals o definitius i als familiars dels uns i dels altres i configura l'estructura dels serveis socials penitenciaris.

El títol V –Del jutge de vigilància (art. 76 a 78)– introdueix la figura del jutge de vigilància penitenciària (JVP) en l'ordenament jurídic espanyol i determina les seves competències; així, l'article 76 diu:

«1. El jutge de vigilància té atribucions per fer complir la pena imposada, resoldre sobre els recursos referents a les modificacions que pugui experimentar d'acord amb el que prescriuen les lleis i els reglaments, salvaguardar els drets dels interns i corregir els

abusos i les desviacions que es puguin produir en el compliment dels preceptes del règim disciplinari.

2. Correspon especialment al jutge de vigilància:

- a) Adoptar totes les decisions que calguin per tal que es portin a terme els pronunciaments de les resolucions en relació amb les penes privatives de llibertat, assumint les funcions que correspondrien als jutges i als tribunals sentenciadors.
- b) Resoldre sobre les propostes de llibertat condicional dels penats i determinar les revocacions que siguin procedents.
- c) Aprovar les propostes que formulin els establiments sobre beneficis penitenciaris que puguin suposar un escurçament de la condemna.
- d) Aprovar les sancions d'aïllament en cel·la d'una durada superior a catorze dies.
- e) Resoldre per via de recurs les reclamacions que formulin els interns sobre les sancions disciplinàries.
- f) Resoldre els recursos referents a la classificació inicial i a les progressions i regressions de grau prenent com a base els estudis dels equips d'observació i de tractament, i, quan escaigui, de la Central d'Observació.
- g) Resoldre el que escaigui sobre les peticions o les queixes que els interns formulin en relació amb el règim i el tractament penitenciar en allò que afecti llurs drets fonamentals o drets i beneficis penitenciaris.
- h) Fer les visites als establiments penitenciaris que preveu la Llei d'enjudiciament criminal, podent demanar per a l'exercici d'aquesta funció l'auxili judicial dels jutges de vigilància penitenciària del lloc on es trobi l'establiment que ha de ser visitat.»

Així mateix, l'article 77 possibilita que el JVP es dirigeixi a la Direcció General d'Institucions Penitenciàries per formular propostes referents a l'organització i el desenvolupament dels serveis de vigilància, a l'ordenació de la convivència interior en els establiments, a l'organització i les activitats dels tallers, l'escola, l'assistència mèdica i religiosa i, en general, a les activitats del règim, economicoadministratives i de tractament penitenciar en un sentit estricte; i l'article 78 remet, pel que fa a les qüestions orgàniques i als procediments de llur actuació, al que disposin les lleis corresponents.

En aquest sentit, la Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial (LOPJ) determina, en els articles 94 i 95, els jutjats de vigilància que poden haver-hi a les demarcacions provincials; fa referència expressa als jutjats centrals de vigilància penitenciària, en relació amb els delictes que són competència de l'Audiència Nacional, i estableix que el càrrec de jutge de vigilància es pot compatibilitzar amb el d'un altre òrgan de l'ordre jurisdiccional penal.

També en matèria de recursos contra les resolucions dels jutjats de vigilància penitenciària, la LOPJ preveu una complexa regulació, repartida entre l'article 82 i la disposició addicional 5a.

Així, d'acord amb l'article 82.1.5è, les audiències provincials han de conèixer en l'ordre penal dels recursos que estableixi la llei contra les resolucions dels jutjats de vigilància penitenciària, quan la competència no correspongui a la sala penal de l'Audiència Nacional.

I, d'acord amb la disposició addicional cinquena de la LOPJ:

«1. El recurs de reforma es pot interposar contra totes les interlocutòries del jutge de vigilància penitenciària.

2. Les resolucions del jutge de vigilància penitenciària en matèria d'execució de penes es poden recórrer en apel·lació i queixa davant el tribunal sentenciador, excepte que s'hagin dictat com a resolució d'un recurs d'apel·lació contra una resolució administrativa que no es refereixi a la classificació del condemnat.

En cas que el condemnat estigui complint diverses penes, la competència per resoldre el recurs correspon al jutjat o tribunal que hagi imposat la pena privativa de llibertat més greu; en cas que coincideixi que diversos jutjats o tribunals han imposat una pena de la mateixa gravetat, la competència correspon al que l'hagi imposat en últim lloc.

3. Les resolucions del jutge de vigilància penitenciària referent al règim penitenciari i altres matèries no compreses a l'apartat anterior es poden recórrer en apel·lació o queixa sempre que no s'hagin dictat com a resolució d'un recurs d'apel·lació contra una resolució administrativa. Coneix de l'apel·lació o de la queixa l'Audiència Provincial que correspongui, pel fet d'estar situat dins la seva demarcació el centre penitenciari.

4. El recurs de queixa a què es refereixen els apartats anteriors només es pot interposar contra les resolucions en què es denegui l'admissió d'un recurs d'apel·lació.

5. Quan la resolució objecte del recurs d'apel·lació es refereixi a matèria de classificació de penats o concessió de la llibertat condicional i pugui donar lloc a l'excarceració de l'intern, sempre que es tracti de condemnats per delictes greus, el recurs té efecte suspensiu que impedeix la posada en llibertat del condemnat fins a la resolució del recurs o, si s'escau, fins que l'Audiència Provincial o l'Audiència Nacional s'hagi pronunciat sobre la suspensió.

Els recursos d'apel·lació a què es refereix el paràgraf anterior es tramiten amb caràcter preferent i urgent.

6. Quan qui hagi dictat la resolució objecte de recurs sigui un jutjat central de vigilància penitenciària, tant en matèria d'execució de penes com de règim penitenciari i altres matèries, la competència per conèixer del recurs d'apel·lació i queixa, sempre que no s'hagi dictat com a resolució d'un recurs d'apel·lació contra resolució administrativa, correspon a la Sala Penal de l'Audiència Nacional.

7. Contra la resolució judicial per la qual es determini el màxim de compliment o se'n denegui la fixació, es pot presentar recurs de cassació per infracció de llei davant la Sala Penal del Tribunal Suprem, que s'ha de substanciar d'acord amb el que preveu la Llei d'enjudiciament criminal.

8. Contra les resolucions de les audiències provincials i, si s'escau, de l'Audiència Nacional, en què es resolguin recursos d'apel·lació que no siguin susceptibles de cassació ordinària, el ministeri fiscal i el lletrat del condemnat poden interposar recurs de cassació per a la unificació de doctrina davant la Sala Penal del Tribunal Suprem, que s'ha de substanciar d'acord amb el que preveu la Llei d'enjudiciament criminal per al recurs de cassació ordinari, amb les particularitats que derivin de la seva finalitat. Els pronunciaments del Tribunal Suprem a l'hora de resoldre els recursos de cassació per a la unificació de doctrina en cap cas han d'afectar les situacions jurídiques creades per les sentències precedents a la impugnada.

9. El recurs d'apel·lació a què es refereix aquesta disposició s'ha de tramitar d'acord amb el que disposa la Llei d'enjudiciament criminal per al procediment abreujat. Estan legitimats per interposar-lo el ministeri fiscal i l'intern o l'alliberat condicional. En el recurs d'apel·lació és necessària la defensa de lletrat i, si no es designa un procurador, l'advocat

també té habilitació legal per a la representació del defensat. En tot cas, ha de quedar garantit sempre el dret a la defensa dels interns en les seves reclamacions judicials.

10. En les audiències on hi hagi més d'una secció, mitjançant les normes de repartiment, s'atribueix el coneixement dels recursos que els corresponguin segons aquesta disposició, amb caràcter exclusiu, a una o dues seccions.»

Sistematitzar aquesta disposició addicional no és fàcil, atesos alguns problemes d'interpretació, sobretot en relació amb la delimitació entre matèria d'execució de penes i matèria de règim penitenciari, i alguns defectes de tècnica legislativa, com quan es parla de la impossibilitat de recórrer (en apel·lació) la decisió del jutge de vigilància que resolgui un recurs d'apel·lació –diu– contra una resolució administrativa, quan de fet un recurs contra una decisió administrativa mai no és apel·lació.

En primer lloc, queda clar que contra totes les resolucions dels jutges de vigilància es pot interposar recurs de reforma.

En segon lloc, s'estableix que contra les resolucions dels jutges de vigilància penitenciària també poden interposar-se els recursos d'apel·lació o queixa. Els òrgans jurisdiccionals que han de resoldre aquests recursos són, però, diferents:

- En matèria d'execució de penes (llibertat condicional, beneficis penitenciaris i peticions i queixes dels interns en relació amb el règim i el tractament penitenciari en allò que afecti llurs beneficis penitenciaris) i de classificació, en serà competent el tribunal sentenciador.
- En matèria de règim penitenciari (aprovar sancions d'aïllament superiors a catorze dies, ordenar el que escaigui sobre peticions i queixes dels interns en relació amb el règim i el tractament penitenciari en allò que afecti llurs drets fonamentals, autoritzar permisos de sortida), en serà competent l'Audiència Provincial de la demarcació on s'ubiqui el centre penitenciari on es trobi l'intern.

Tot i això, els recursos d'apel·lació i queixa contra les resolucions dels jutjats centrals de vigilància penitenciària són competència, sigui quina sigui la matèria del recurs, de la Sala Penal de l'Audiència Nacional.

El recurs de queixa escau quan el jutjat de vigilància denega l'admissió d'un recurs d'apel·lació, i s'interposa davant del tribunal competent en relació amb el recurs d'apel·lació.

El punt 5 de la disposició addicional cinquena té per finalitat impedir que una resolució confirmant o atorgant una classificació en tercer grau o la concessió de llibertat condicional s'executi (efecte suspensiu) quan contra aquesta resolució s'interposa recurs, sempre que es tracti de condemnats per delictes greus, fins que no s'hi pronunciï el tribunal superior competent.

Els punts 7 i 8 regulen la possibilitat d'interposar recurs de cassació davant la Sala Penal del Tribunal Suprem en el cas de disconformitat amb la resolució que determini el màxim de compliment de pena o en denegui la fixació, o contra les resolucions de les audiències que resolguin recursos d'apel·lació no susceptibles de recurs de cassació ordinària, per a la unificació de la doctrina, o sigui per evitar que audiències de diferents demarcacions dictin resolucions diferents o contradictòries en casos idèntics.

El punt 9 determina que tan sols estan legitimats per interposar el recurs d'apel·lació regulat en aquesta disposició addicional el fiscal i l'intern o alliberat condicional.

L'acusació particular o la popular no poden, per tant, interposar-lo. El procediment és el previst a la Llei d'enjudiciament criminal per al procés abreujat i és necessària la defensa mitjançant advocat.

Així mateix, respecte a les persones legitimades per interposar recurs contra les resolucions dictades pels jutges de vigilància penitenciària, cal tenir en compte el que estableix l'article 13 de la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes.

Finalment, el punt 10 estableix que el coneixement dels recursos regulats en aquesta disposició han de correspondre exclusivament a una o dues seccions quan a les audiències n'hi hagi més d'una.

El títol VI –Dels funcionaris (art. 79 i 80)– estableix que correspon a la Direcció General d'Institucions Penitenciàries del Ministeri de Justícia la direcció, l'organització i la inspecció de les institucions que regula aquesta Llei, excepte pel que fa a les comunitats autònomes que hagin assumit en els estatuts respectius l'execució de la legislació penitenciària i la gestió consegüent de l'activitat penitenciària.

En aquest sentit, cal posar de manifest que Catalunya és una de les poques comunitats autònomes que tenen assumida la competència en matèria d'execució de la legislació penitenciària de l'Estat en el seu Estatut d'autonomia, malgrat que és l'única que té transferits els serveis de l'Estat inherents a aquesta competència.

Així, l'article 11.1 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979 determinava que corresponia a la Generalitat de Catalunya l'execució de la legislació de l'Estat en matèria penitenciària i l'article 168 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de l'any 2006, vigent actualment, estableix que:

«1. Correspon a la Generalitat la competència executiva de la legislació de l'Estat en matèria penitenciària, que inclou en tot cas:

- a) La capacitat per a dictar disposicions que adaptin la normativa penitenciària a la realitat social de Catalunya.
- b) La totalitat de la gestió de l'activitat penitenciària a Catalunya, especialment la direcció, l'organització, el règim, el funcionament, la planificació i la inspecció de les institucions penitenciàries de qualsevol tipus situades a Catalunya.
- c) La planificació, la construcció i la reforma dels establiments penitenciaris situats a Catalunya.
- d) L'administració i la gestió patrimonial dels immobles i dels equipaments adscrits a l'Administració penitenciària catalana i de tots els mitjans materials que li siguin assignats.
- e) La planificació i l'organització del treball remunerat de la població reclusa, i també l'execució de les mesures alternatives a la presó i de les activitats de reinserció.»

Catalunya té transferits els mitjans i serveis penitenciaris des de l'1 de gener de 1984, data en què va entrar en vigor el Reial decret 3482/1983, de 28 de desembre, sobre traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat de Catalunya en matèria d'administració penitenciària.

Així doncs, en data 1 de gener de 1984 la Generalitat de Catalunya va assumir la gestió de l'activitat penitenciària en el seu territori, però no va ser fins a l'any 2006 que va exercir la seva potestat de regular l'organització dels serveis d'execució penal amb l'aprovació del Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, que va ser publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4714, de 7 de setembre de 2006.

Finalment, cal fer esment que l'article 61 del Decret 278/2016, de 2 d'agost, de reestructuració del Departament de Justícia estableix les funcions de la Direcció General de Serveis Penitenciaris, en concret: promoure i avaluar el desenvolupament del sistema d'execució penal en els centres penitenciaris; executar les mesures d'internament i altres que s'imposin a les persones adultes i donar suport en els processos per a la seva reinserció; dirigir i supervisar els programes de rehabilitació de les persones internes i el funcionament dels centres penitenciaris; elaborar els programes de necessitats del sistema d'execució penal en centres i fer-ne la valoració, i dirigir, en les competències que tingui assignades, els recursos humans i econòmics corresponents a l'àmbit dels serveis penitenciaris, i qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que li sigui encomanada expressament.

Les disposicions transitòries de la LOGP es refereixen al procediment a seguir pel jutge de vigilància en les seves actuacions i al desplegament reglamentari de la Llei en relació amb les previsions sobre Administració penitenciària que puguin incloure els estatuts d'autonomia.

I **les disposicions finals** tracten, la primera, de la possibilitat de suspendre els drets reconeguts als interns en el cas d'alteracions greus de l'ordre en els establiments penitenciaris, que obliguin a intervenir els cossos de seguretat de l'Estat, i la segona ordena al Govern que en el termini d'un any aprovi el reglament que desplegui la Llei.

III. Referència a la normativa internacional en matèria penitenciària

En l'àmbit internacional, les disposicions que versen sobre qüestions penitenciàries emanen, principalment, de les Nacions Unides i, pel que fa a l'àmbit europeu, del Consell d'Europa. Aquestes normes s'han anat incorporant progressivament als textos legals i constitucionals dels estats, bé de manera expressa en el seu articulat o bé com a principis informadors o criteris d'interpretació.

La CE preveu la incorporació d'aquesta normativa a l'ordenament jurídic espanyol mitjançant dues vies: d'una banda, l'article 10.2 CE preveu que «les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i els acords internacionals sobre aquestes matèries ratificats per Espanya» i de l'altra, l'article 96 CE estableix que «els tractats internacionals celebrats vàlidament, una vegada hagin estat publicats oficialment a Espanya, formaran part de l'ordenament intern.»

En aquest sentit, l'article 1.5 del Codi civil, relatiu a les fonts de l'ordenament jurídic espanyol, preveu que «les normes jurídiques contingudes en els tractats internacionals no seran d'aplicació directa a Espanya si no han passat a formar part de l'ordenament intern mitjançant la seva publicació íntegra al *Butlletí Oficial de l'Estat*.»

Així doncs, quant a la normativa internacional en matèria penitenciària que d'una o d'altra manera s'ha incorporat en l'ordenament jurídic espanyol, cal ressaltar:

La **Declaració Universal dels Drets Humans**, a la qual es refereix expressament l'article 10 CE, és especialment rellevant. La Declaració Universal de Drets Humans va ser aprovada mitjançant la Resolució núm. 217, de 10 de desembre de 1948, de l'Assemblea General de les Nacions Unides i estableix el marc de referència pel que fa al tracte i els drets mínims de les persones. Aquesta declaració afecta especialment el dret penal i processal penal i, malgrat que no hi ha mandats expressos en l'àmbit penitenciari més

enllà dels que s'imposen de forma general per al respecte dels drets humans, influeix, directament, en tot l'àmbit penitenciari.

Els principals tractats internacionals que contenen aspectes relatius a la privació de llibertat i que formen part de l'ordenament intern espanyol, en tant que l'Estat espanyol els ha signat i ratificat i els ha publicat al BOE, són:

1. El **Pacte internacional de drets civils i polítics**, aprovat per la Resolució núm. 2200 A (XXI), de 16 de desembre de 1966, de l'Assemblea General de les Nacions Unides, i el seu Protocol facultatiu (aprovat el 16 de desembre de 1966). Espanya va ratificar el primer mitjançant instrument de 27 d'abril de 1977 i s'adherí al segon mitjançant instrument de 25 de gener de 1985.

El Pacte internacional de drets civils i polítics és un tractat multilateral general que reconeix drets civils i polítics i estableix mecanismes per protegir-los i garantir-los. En el seu articulat hi ha diversos articles que afecten transversalment el dret penitenciari, però especialment destaca l'article 10 perquè invoca la finalitat de reinserció de les penes. En concret, l'article 10 diu, textualment, que:

«1. Tota persona privada de llibertat serà tractada humanament i amb respecte a la dignitat inherent a l'ésser humà.

2. a) Els processats estaran separats dels condemnats tret de circumstàncies excepcionals i seran sotmesos a un tractament diferent adequat a la seva condició de persones no condemnades.

b) Els menors processats estaran separats dels adults i hauran de ser portats davant dels tribunals de justícia al més ràpid possible per al seu enjudiciament.

3. El règim penitenciari consistirà en un tractament, la finalitat essencial del qual serà la reforma i la readaptació social dels penats. Els menors delinqüents estaran separats dels adults i seran sotmesos a un tractament adequat a la seva edat i condició jurídica.»

2. El **Conveni Europeu de Drets Humans**: tractat internacional pel qual es crea un sistema de protecció de drets humans en el marc del Consell d'Europa. Fou signat a Roma el 4 de novembre de 1950 i ratificat per l'Estat espanyol l'any 1979.

El Conveni protegeix el dret a la vida (abolició de la pena de mort pel protocol 6 al Conveni); prohibeix la tortura, l'esclavitud i el treball forçat, i garanteix el dret a la llibertat i la seguretat, a un procés equitatiu i a un recurs efectiu, al principi de tipicitat penal, al respecte a la vida privada i familiar, a la llibertat de pensament, de consciència, de religió i d'expressió, a la llibertat de reunió i d'associació, i el dret a contraure matrimoni i a la propietat (aquesta darrera reconeguda en un protocol addicional).

El Conveni institueix un **Tribunal Europeu de Drets Humans**, amb seu a Estrasburg, amb la finalitat de garantir els drets reconeguts, la tasca del qual ha tingut influència en els ordenaments jurídics dels estats membres del Conveni.

3. La **Convenció europea per a la prevenció de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants** (Consell d'Europa, Estrasburg, 26 de novembre de 1987), ratificada mitjançant instrument de 28 d'abril de 1989.

4. La **Convenció contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants** (Assemblea General de les Nacions Unides, Nova York, 10 de desembre de 1984) i el seu Protocol facultatiu, aprovat el 18 de desembre de 2002. Espanya va ratificar

aquesta Convenció mitjançant instrument de 21 d'octubre de 1987 i es va adherir al Protocol facultatiu el 13 d'abril de 2005, que es va ratificar el 4 d'abril de 2006 i va entrar en vigor a Espanya el 22 de juny de 2006.

Per tal de vetllar per la salvaguarda dels drets humans, l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans va encarregar a un grup d'especialistes en dret, salut i drets humans pertanyents 40 organitzacions i institucions de 15 països diferents l'elaboració d'un Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants. Aquest Manual va ser presentat a l'Alt Comissionat el 9 d'agost de 1999 i va ser adoptat l'any 2000 i anomenat «Protocol d'Istanbul».

El **Protocol d'Istanbul** és una guia que conté les línies bàsiques amb estàndards internacionals en drets humans per a la valoració mèdica i psicològica d'una persona que es presumeixi o hagi estat víctima de tortura o algun maltractament. La seva aplicació requereix reconèixer el context en el qual es donen els fets, és a dir, realitzar una investigació psicosocial, ja que cada cas és diferent.

D'acord amb el que estableix la introducció del text del Protocol, «es pretén que el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants (Protocol d'Istanbul) serveixi per donar unes directrius internacionals aplicables a l'avaluació d'aquelles persones que al·leguin que han patit tortura i maltractaments, per investigar casos de presumpta tortura i per comunicar-ne els resultats als òrgans judicials o a altres òrgans investigadors. Aquest manual inclou els Principis per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants, que estableixen unes normes mínimes perquè els estats puguin assegurar una documentació eficaç de la tortura.»

5. El **Conveni europeu sobre trasllat de persones condemnades**, fet a Estrasburg el 21 de març de 1983, ratificat per Espanya mitjançant instrument de 18 de febrer de 1985 i, actualment vigent, únicament, per al cas de trasllat de persones condemnades entre determinats països que no formen part de la Unió Europea.

6. En data 11 de desembre de 2014 va entrar en vigor la **Llei 23/2014, de 20 de novembre, de reconeixement mutu de resolucions judicials a la Unió Europea**, la qual representa un text conjunt que recull totes les decisions marc i la directiva aprovades fins al moment de la seva publicació en matèria de reconeixement mutu de resolucions penals en l'àmbit de la Unió Europea, tant les que ja s'havien incorporat a l'ordenament intern com les que no.

El títol III de la Llei 23/2014, de 20 de novembre, té per objecte les resolucions per al compliment de penes o mesures privatives de llibertat. A través d'aquests preceptes s'incorpora la Decisió marc (DM) 2008/209/JAI, de 27 de novembre de 2008, no traslladada fins ara, que permet que una resolució condemnatòria dictada en un Estat membre sigui executada en un altre Estat membre, la qual possibilita que els espanyols presos en qualsevol país de la Unió Europea puguin complir la pena a Espanya i viceversa, i que interns comunitaris que estan en territori espanyol puguin complir en el seu país d'origen.

Altres normes internacionals que, malgrat que no tenen la naturalesa de tractat internacional i no han estat incorporades al nostre ordenament intern, són molt rellevants en matèria penitenciària i, tal com ha assenyalat nombrosa jurisprudència del TC, **tenen un caràcter complementari i orientatiu de la normativa vigent** són:

1. Les **Regles mínimes per al tractament dels reclusos**, adoptades en el Primer Congrés de les Nacions Unides sobre Prevenció del Delicte i Tractament del Delinqüent, celebrat a Ginebra el 1955, i aprovades pel Consell Econòmic i Social en les Resolucions 663C (XXIV), de 31 de juliol de 1957, i 2076 (LXII), de 13 de maig de 1977.

Aquestes regles constitueixen els estàndards mínims universalment reconeguts per a la gestió dels centres penitenciaris i el tractament de les persones privades de llibertat i han tingut un gran valor i influència en el desenvolupament de lleis, polítiques i pràctiques penitenciàries en els estats membres a tot el món i s'utilitzen freqüentment per part de tribunals internacionals i estatals per a la interpretació d'altres normes internacionals.

Els antecedents de les actuals Regles mínimes per al tractament dels reclusos les trobem ja l'any 1934, quan la Societat de Nacions, a proposta de la Comissió Internacional Penal i Penitenciària, va aprovar les primeres Regles mínimes. L'esclat de la Segona Guerra Mundial va impedir que poguessin estendre la seva influència i que fossin degudament aplicades.

Finalitzada la guerra, l'abast de la tragèdia viscuda va esperonar la comunitat internacional a treballar per a la creació d'un nou ordre mundial respectuós amb els drets humans. D'aquí en sorgí la Declaració Universal dels Drets Humans, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, punt de referència obligat quan parlem dels drets de les persones privades de llibertat.

Aquesta Declaració, aprovada a través d'una Resolució de l'Assemblea General, com a acte normatiu de l'Organització de les Nacions Unides, està mancada de força jurídica vinculant. Per això els drets i llibertats expressats a la Declaració hagueren d'ésser desenvolupats i detallats mitjançant el Pacte internacional de drets civils i polítics de 1966.

Tanmateix ni la Declaració ni el Pacte concreten quines haurien de ser les condicions de vida de les persones privades de llibertat. La resposta la va donar el Primer Congrés de les Nacions Unides sobre Prevenció del Delicte, que l'any 1955 va aprovar les Regles mínimes per al tractament dels reclusos.

El desembre de 2015, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar una nova versió de les Regles mínimes de l'ONU per al tractament dels reclusos, abans esmentades, anomenades a partir d'ara «**Regles Nelson Mandela**», en honor de l'activista sud-africà, que havia estat detingut durant més de 25 anys.

Les Regles Nelson Mandela estableixen, entre altres temes, la prohibició absoluta de la tortura i els tractes cruels, inhumans i degradants i proposen una sèrie de mesures mínimes que els estats han d'adoptar en matèria de condicions de detenció. Estableixen criteris més estrictes sobre l'ús de l'aïllament, de les requises, de les mesures de coerció i de les sancions disciplinàries; expliciten pautes per a l'atenció de la salut i els drets de les persones amb discapacitat, i exigeixen la inspecció exhaustiva i independent dels llocs de detenció i la investigació de totes les morts i tots els possibles casos de tortura o maltractaments durant l'internament.

2. Les **Normes penitenciàries europees**. Recomanació R (2006)2 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les Normes penitenciàries europees, adoptada pel Comitè de Ministres l'11 de gener de 2006 en la 952a reunió dels delegats dels ministres.

Pel que fa a la normativa europea, les primeres Normes penitenciàries van néixer de la necessitat de reflectir d'una forma més acurada la política penitenciària vigent i per

fomentar l'aplicació de les Regles mínimes de les Nacions Unides. Així, l'any 1973 van veure la llum el Conjunt de Regles mínimes per al tractament dels reclusos.¹

Aquest conjunt de Regles mínimes fou revisat l'any 1987 i rebatejat amb el nom de Normes penitenciàries europees.²

Finalment, l'any 2006 van ser aprovades les vigents Normes penitenciàries europees.³

L'evolució de les Normes penitenciàries europees s'ha degut especialment a l'aplicació de la Convenció europea per a la prevenció de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants, i sobretot a les actuacions del Comitè per a la prevenció de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants, el qual, com és àmpliament conegut, visita els llocs de detenció de tota mena (comissaries de policia, presons, centres psiquiàtrics) als països europeus i elabora informes que posteriorment es publiquen i que tothom pot llegir.

També el Tribunal Europeu de Drets Humans, el principal tribunal mundial que emet interpretacions vinculants de les normes internacionals sobre drets humans, ha tingut una gran influència en aquesta evolució, en esmentar les Normes i estendre'n la rellevància. En les seves resolucions, sistemàticament, ha anat referint-se a les Normes i n'ha anat interpretant el seu abast, de forma que la seva influència en l'evolució d'aquestes és indiscutible.

Els polítics de tot signe que formen part d'organismes europeus i que s'han ocupat del tema penitenciari, finalment, també han tingut una gran importància. L'existència de polítics sensibles a les condicions de les presons i d'un tractament humà dels presos en el si de les comunitats s'ha constituït en portaveu de la problemàtica carcerària.

Tant l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa, òrgan que representa els parlaments elegits dels 46 estats membres del Consell, com el Parlament Europeu, assemblea directament elegida dels 25 estats membres de la Unió Europea, s'han referit elogiosament a la tasca del Comitè per a la prevenció de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants.

Les vigents Normes penitenciàries europees estableixen nou principis:

- Totes les persones privades de llibertat han de ser tractades dins el respecte als drets humans.
- Les persones privades de llibertat conserven tots els drets, llevat d'aquells als quals els hagin estat retirats per la llei, per la sentència que els condemna a presó o per la resolució que els decreta presó preventiva.
- Les restriccions imposades a les persones privades de llibertat han de ser les mínimes necessàries i proporcionals als objectius legítims per als quals són imposades.
- La manca de recursos no podrà justificar unes condicions d'empresonament que violin els drets humans.

¹ Resolució (73)5 del Consell d'Europa, de 19 de gener de 1973.

² Recomanació R (87)3 del Comitè de Ministres als estats membres del Consell d'Europa, de 12 de febrer de 1987.

³ Recomanació R (2006)2 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les normes penitenciàries europees, adoptada pel Comitè de Ministres l'11 de gener de 2006 en la 952 reunió de delegats de ministres.

- La vida a la presó s'ha d'ajustar tant com sigui possible als aspectes positius de la vida a l'exterior en el si de la comunitat.
- Tota privació de llibertat serà gestionada de manera que faciliti la reintegració a la societat lliure de les persones que han estat privades de llibertat.
- S'ha de fomentar la cooperació amb els serveis socials externs i la participació de la societat civil en la vida penitenciària.
- El personal penitenciari duu a terme un servei públic important i se l'ha de reclutar, formar i mantenir en condicions de treball que li permetin proporcionar un alt nivell de prestacions en fer-se càrrec dels presos.
- Totes les presons han de ser objecte d'inspeccions governamentals periòdiques i de control per part d'una autoritat independent.

Pel que fa a l'àmbit d'aplicació, les Regles penitenciàries europees són d'aplicació a totes les persones sotmeses a presó provisional per l'autoritat judicial o com a conseqüència d'una condemna. Tot i això, es poden estendre a detinguts en una presó per qualsevol altra raó o a preventius o penats que es trobin en qualsevol establiment que no sigui una presó.

Pel que fa als menors de 18 anys i als malalts mentals, es recomana que estiguin ingressats, respectivament, en establiments específics i, si es trobessin en una presó, la seva situació i necessitats siguin regides per unes regles especials.

Finalment, estableix que les regles han de ser aplicades amb imparcialitat, sense discriminacions per raons de sexe, raça, color, llengua, religió, opinions polítiques o de qualsevol altra índole, procedència nacional o social, pertinença a una minoria nacional, condicions econòmiques, naixement o qualsevol altra circumstància.

En concordança amb aquestes Normes penitenciàries europees i, d'acord amb la normativa internacional sobre drets humans, el Comitè de Ministres, de conformitat amb els termes establerts en l'article 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa, recomana que en la legislació, pràctica i codis de conducta interns per al personal penitenciari els governs dels estats membres es guiïn en els principis establerts per un model de Codi ètic europeu per al personal penitenciari i, a través de la sessió del Comitè de Ministres el 12 d'abril de 2012 en la 1140a reunió dels delegats dels ministres, va adoptar la recomanació CM/R (2012)5, sobre el **Codi ètic europeu per a personal penitenciari**.

D'acord amb aquest Codi europeu, els objectius del personal penitenciari han de ser:

- dur a terme totes les seves funcions d'acord amb la legislació del mateix país i les normes internacionals;
- protegir i respectar els drets fonamentals i llibertats de totes les persones, especialment els salvaguardats per la Convenció Europea sobre Drets Humans;
- garantir la seguretat de tots els interns i que siguin atesos en condicions que compleixen els estàndards internacionals pertinents i, en particular, les Regles penitenciàries europees;
- respectar i garantir el dret de la comunitat de ser protegida de qualsevol activitat criminal;
- treballar per la reinserció social dels interns posats en llibertat, donant-los l'oportunitat d'emprar el seu temps a la presó positivament.

Punts clau

- L'article 25.2 CE conté un mandat al legislador per tal que orienti la política penitenciària envers la reeducació i reinserció social.
- La Declaració Universal dels Drets Humans estableix el marc de referència pel que fa al tracte i els drets mínims de les persones i, influeix, directament, en tot l'àmbit penitenciari.
- En data 11 de desembre de 2014 va entrar en vigor la Llei 23/2014, de 20 de novembre, de reconeixement mutu de resolucions judicials a la Unió Europea.

Bibliografia

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006). Congrés Penitenciari Internacional Barcelona 2006, *La funció social de la política penitenciària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia.

GENERALITAT DE CATALUNYA. CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS I FORMACIÓ ESPECIALITZADA (2016). *Protocol d'Istanbul. Manual per a la investigació i la documentació de la tortura*. Drets humans i intervenció penitenciària, vol. 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Regles penitenciàries i Codi ètic europeu per al personal penitenciari (Consell d'Europa). Drets humans i intervenció penitenciària, vol. 2. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

GARRIDO GUZMÁN, L. (1983). *Manual de ciencia penitenciaria*. Madrid: EDERSA.

MAPELLI CAFFARENA, B. (1983). *Principios fundamentales del sistema penitenciario español*. Barcelona: Bosch, Casa Editorial, S.A..

TAMARIT SUMALLA, J. M.; SAPENA GRAU, F.; GARCÍA ALBERO, R. (1996). *Curso de Derecho Penitenciario*. Barcelona: Cedecs Editorial, S.L..